

«КНИГИ СЛУЖАТЬ ДЛЯ ТОГО, ЩОБ НИМИ КОРИСТУВАТИСЯ»

Кінець року для бібліотек нашої держави, незалежно від того, національні вони чи сільські, – дуже відповідальний і напружений. Планується робота на наступний рік. Безумовно, кожна бібліотека, враховуючи свої особливості, досвід і напрацювання, намагається скоригувати план відповідно до вимог користувачів та жителів місцевості, де вона розташована. А для цього треба знати, чого хоче громада.

Тому радимо вам, шановні колеги, звернутися до результатів проведеного в 2006-2007 роках Державним закладом «Національна парламентська бібліотека України» загальноукраїнського дослідження «Публічні бібліотеки в соціокультурному просторі регіону». Стаття Т. Богуш «Роль публічної бібліотеки в житті пересічного українця», котра надрукована в цьому номері журналу, а також матеріали, розміщені у виданому НПБУ бюлетені «Соціологічні дослідження в бібліотеках» (вип. 34, 2008 р.), дають можливість побачити публічні бібліотеки України очима громади та допоможуть у плануванні роботи.

Останнім часом бібліотечні заклади багато працюють над упровадженням нових інформаційних технологій, що стрімко ввірвалися в життя суспільства. Але водночас менше уваги приділяють роботі з документними фондами, які є найважливішою структурною складовою кожної бібліотеки. Цьому питанню було присвячено Всеукраїнську науково-практичну конференцію директорів державних та обласних універсальних наукових бібліотек «Проблеми формування та використання бібліотечних фондів публічних бібліотек України» (м. Севастополь, АРК, 2007 р.).

Загальний фонд публічних бібліотек країни (разом із державними та обласними) становить понад 300 млн. прим. документів, більшість з яких придбано ще за радянських часів і видано російською мовою. І не секрет, що книжкові полиці прогинаються від застарілої літератури, а у книгосховищах бібліотек не вистачає площ. Витрачається багато зусиль і коштів для забезпечення належних умов зберігання документів (освітлення, опалювання, кондиціонування, обезпилювання тощо). Все це зумовлює необхідність вивчення фондів з метою вилучення застарілої літератури.

Що ж до мовного складу, то більша частина фондів на сьогодні – російськомовна (58%). Лише у деяких бібліотеках Волинської, Івано-Франківської, Львівської, Рівненської, Тернопільської та Хмельницької областей частка документів державною мовою становить понад 50%.

В останній час спостерігається, хоча й незначна, тенденція до зростання у книгозбірнях країни кіль-

кості книжок та періодичних видань українською мовою (41% – у 2005 р.; 41,3% – у 2006 р.; 43% – у 2007 р.). Можна говорити про деякий позитивний вплив Державної програми розвитку і функціонування української мови на 2004–2010 роки, завдяки якій у 2004–2007 роках публічні бібліотеки безкоштовно отримали понад 430 назв українських видань загальним тиражем 1 млн. 816,4 тис. примірників.

Згідно з матеріалами дослідження «Незадоволений читацький попит на вітчизняну книжкову продукцію у публічних бібліотеках України» (2008), проведеного НПБУ, в деяких бібліотеках це – чи не єдине джерело комплектування, в інших – такі видання становлять іноді до 30% усіх нових надходжень. Частина бібліотечних працівників вважає, що реалізація згаданої Державної програми сьогодні часто є практично основною можливістю вирішення проблеми забезпечення ЦРБ та сільських бібліотек-філій україномовною книгою, хоча й одержана бібліотеками кількість примірників не задовольняє потреб усіх книгозбірень, особливо на селі.

З метою вивчення ефективності реалізації вищезазваної Державної програми у частині поповнення фондів публічних бібліотек кращими творами національної та світової літератури, виявлення недоліків щодо розповсюдження видань у регіонах та розробки пропозицій стосовно їхнього усунення, Міністерство культури і туризму України ініціює проведення дослідження „Розподіл у регіонах книг, отриманих за Державною програмою розвитку та функціонування української мови на 2004-2010 роки”.

З року в рік все більше користувачів цікавляться виданнями українською мовою. Це зумовлено змінами у свідомості української спільноти, поширенням української мови в усіх сферах суспільного життя, перш за все, у галузі освіти. Суспільство дійшло до усвідомлення того, що треба читати українською, говорити українською, мислити українською.

Яких саме книг не вистачає користувачам бібліотек? Відповідь на це запитання дасть постійна робота з вивчення незадоволеного читацького попиту (анкетування, опитування користувачів тощо). НПБУ вже протягом багатьох років займається дослідженням цієї проблеми (у 2008 році опрацьовано дані, що надійшли з 19 областей, АРК, ХДНБ та бібліотек м. Києва). Цікаво, що з року в рік назива-

Т. Вилегжаніна

ються книги одних і тих самих авторів. Наприклад, у цьому році незадоволено попит на твори В. Барки «Жовтий князь», О. Гончара «Собор», І. Багряного «Тигролови», Лесі Українки «Бояриня», І. Самчука «Марія», Л. Костенко «Поезії», М. Матіос «Фуршет», «Солодка Даруся», «Бульварний роман».

Що стосується попиту на твори зарубіжних письменників (у перекладі українською мовою), то пріоритет належить таким із них, як «Парфуми» П. Зюскінда, «Синій птах» М. Метерлінка, «Твори» Г. Аполлінера, «Чума» А. Камю, «Ляльковий дім» Г. Ібсена, «Володар мух» В. Голдінга, «У пошуках утраченого часу» М. Пруста.

Вивчення незадоволеного читацького попиту буде сприяти якісному поповненню книжкових фондів бібліотек. І було б добре, щоб кожний комплектатор керувався заповідями відомого індійського вченого, бібліотекознавця, документознавця Ш. Р. Ранганатана: «Книги служать для того, щоб ними користуватися», «Кожній книзі – свого читача», «Кожному читачеві – свою книгу». Наприклад, у США щорічно переглядаються фонди бібліотек на предмет виявлення книг, які протягом певного періоду не запитувалися користувачами. За закупівлю таких видань директор бібліотеки несе персональну відповідальність перед опікунською радою.

У нас, на жаль, бібліотеки часто ігнорують нормативні вимоги щодо ведення такої облікової документації, як заповнення книжкового формуляра або листків повернення. Це спричинює те, що при перегляді фонду не можна виявити видання, котрі не користуються читацьким попитом. Невиконання такої простої вимоги контрольно-ревізійні органи можуть дуже швидко перевести у правову площину, вказавши на нераціонально витрачені бюджетні кошти на придбання непотрібних користувачам книг та періодичних видань.

Хочу підкреслити, що документні фонди публічних бібліотек мають вивчатися постійно, і за результатами цих вивчень повинна здійснюватися закупівля саме необхідних видань. Внесення позитивних змін у процес закупівлі книг і передплати періодичних видань дозволило поповнювати бібліотечні фонди не тільки змістовно, але й оперативно, відповідно до постанов Кабінету Міністрів України № 274 від 28 березня 2008 р. «Про закупівлю товарів, робіт, послуг за державні кошти» та № 921 від 17 жовтня 2008 р. «Про затвердження Положення про закупівлю товарів, робіт і послуг за державні кошти». До речі, на підставі нової постанови КМУ, яка регулює процес здійснення державних закупівель (№ 1017 від 19 листопада 2008 р.) передплата періодичних видань має відбуватися за старими правилами, тобто – на підставі тендерів.

У разі, якщо в бібліотеці обмаль коштів на закупівлю книжок, радимо скористатися обмінним і резервним фондами. Зокрема, обмінний і резервний фонди НПБУ щорічно поповнюються на 100–120 тис. примірників документів, що надходять від видавництв, установ, організацій, бібліотек різних форм власності. Ця література передається бібліотекам безкоштовно. Єдина вимога – направити до НПБУ офіційного листа та самостійно вивезти відібрані видання.

Така система взаємодії дозволить кожній бібліотеці оптимізувати свої фонди, завдяки чому національний бібліотечно-інформаційний ресурс забезпечуватиме достатню повноту задоволення інформаційних потреб суспільства.

Акцентуючи увагу саме на фондах бібліотек держави, хочу підкреслити, що це один із головних чинників, який впливає на діяльність бібліотеки взагалі, визначає шляхи її розвитку і рівень авторитету серед населення.

НАУКОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ В БІБЛІОТЕКАХ

РОЛЬ ПУБЛІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ В ЖИТТІ ПЕРЕСІЧНОГО УКРАЇНЦЯ

(за наслідками дослідження)

Стрімкий розвиток інформаційних технологій на сучасному етапі зумовлює інноваційні перетворення в усіх сферах людської діяльності, що, у свою чергу, потребує оперативного та повного інформаційного забезпечення цих процесів. Найбільший потенціал для цього є у публічних бібліотек, які завжди виконували роль посередників між людиною та інформацією.

Сьогодні звичний образ публічної бібліотеки дещо змінюється під впливом ряду економічних та соціальних факторів, однак основна її функція – задоволення інформаційних, загальнокультурних, освітніх потреб пересічного громадянина – залишається незмінною. Усвідомити, які ці потреби, якою хотіли б бачити громадяни України публічну бібліотеку,

Т. Богуш